

УДК 330.142.13:631.11 (043)

А. М. Пужай-Черета

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розроблено теоретичний підхід до відпрацювання концепції відтворення оборотних засобів, яка повинна передбачати забезпечення керівництва сільськогосподарського підприємства оперативною та релевантною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: концепція, управління, відтворення, інформація, оборотні засоби, сільськогосподарські підприємства, сфера виробництва, сфера обігу.

Summary. In the article the theoretical approach to working out the concept of reproduction of working capital which should include providing guidance agricultural enterprise operational and relevant information for decision-making.

Key words: concept, management, playback, information, working capital, agricultural enterprises, manufacturing, field treatment.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції функціонування сільськогосподарських підприємств обумовлюють нові умови організації управління. Високий рівень неплатежів, надмірний фіскальний тиск оподаткування, значна конкуренція, зростаючий темп інфляції та інші кризові явища в економіці змушують сільгоспвиробників змінювати свою політику управління до оборотних засобів, вишукувати альтернативні джерела поповнення, вивчати проблему ефективності їх використання. З ускладненням ринкових умов господарювання, виробничих і збутових ситуацій в діяльності сільськогосподарських підприємств постає потреба прийняття не тільки оперативних рішень, які реалізуються повсякденно, але й вироблення стратегії управління ресурсним потенціалом в цілому — здатність керівництва ана-

лізувати досягнуті результати і ціленаправленими діями забезпечувати просте та розширене відтворення виробничої складової шляхом прискорення кругообігу авансованого капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективного використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств надавали увагу провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких В. Г. Андрійчук, Г. Ф. Білоусенко, М. Я. Дем'яненко, Л. А. Демчук, Т. М. Ковальчук, П. А. Лайко, М. І. Литвин, Н. С. Лисиціан, М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, А. Н. Поддєрьогін, Ю. А. Потійко, А. П. Шило та багато інших. Разом з тим концептуальні питання відтворення оборотних засобів у системі управління сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання освітлені не достатньою мірою.

© А. М. Пужай-Черета, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Пужай-Черета А. М. Концепція управління відтворювальним процесом оборотних засобів сільськогосподарських підприємств / А. М. Пужай-Черета // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — № 1 (33). — С. 64–68.

References (APA):

Puzhay-Hereta, A. (2016). Kontseptsiia upravlinnia vidtvoriuvalnykh protsesom oborotnykh zasobiv silskohospodarskykh pidpriemstv [Management concept of working capital reproduction process agricultural enterprises]. *Visnyk Berdians'koho universytetu menezhmentu i biznesu*, 1 (33), 64–68 (in Ukr.).

Метою статті є розкриття теоретичного підґрунтя з побудови концепції управління оборотними засобами сільськогосподарських підприємств як певного системоутворювального елемента агротехнологічного процесу у забезпеченні інформаційного потоку щодо проведеної господарської діяльності та виявлення напрямку відтворення ресурсного потенціалу товаровиробника в майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Управлінська цінність отриманої інформації визначається прямо пропорційною залежністю від конкретно поставлених завдань, їх вирішення і ухвалення конструктивних рішень. З економічної й управлінської точок зору це необхідно розглядати під кутом фактора підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, що, природно, у кожному конкретному випадку впливає на якість та дієвість прийнятого рішення. Зокрема результатом виступить сукупне поєднання можливих альтернативних варіантів виробничих дій, здійснених у ході господарських процесів, спрямованих заходами управління на досягнення мотивованої цілі; ефективність — організаційно-економічний характер реагування на отриману виробничо-фінансову інформацію про структурно-майновий стан, використання засобів і предметів праці, самої праці, як чинників впливу на певний рівень результативності діяльності, з подальшим узагальненням та відпрацюванням на цій основі якісно нових підходів до управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства.

Серед об'єктних складових ресурсного потенціалу підприємств (інноваційний, фінансовий, виробничий та ін.) необхідно виокремити виробничий: «...наявний потенціал та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції» [1].

Як поліструктурна система виробничий потенціал сприймається сукупністю ресурсів, що функціонують і здатні виробляти певний обсяг продукції. До його структурного складу, за економічною і трудовою ознакою, відносяться основні і оборотні засоби, трудові та земельні ресурси — головні рушії процесу виробництва в отриманні валового продукту з подальшим відшкодуванням своєї авансованої вартості внаслідок реалізаційних процесів та виникнення інвестиційної передумови розширеному відтворенню.

Безперервність і циклічність процесу виробництва потребує постійного функціонування усіх його економічних та трудових факторів, які генеруються кругообігом авансованих ресурсів. Так, засоби і предмети виробництва, опосередковані уречевленою працею, створюють процес виробництва і переносять свою вартість на виготовлений продукт у виді амортизації (основні

засоби), матеріальних витрат (оборотні засоби) та фонду оплати праці (трудові ресурси). Земельні ресурси, як правило, ще не повною мірою беруть участь у кругообігу капіталу, проте «...з 2001 року в переліку витрат основного виробництва є стаття «Орендна плата за земельні паї» [2, с. 151], а з набуттям перспектив формування ринку землі — земельні ресурси будуть відображатись у вартості готової продукції як «віддача на землю».

Головним результативним показником господарювання є прибуток, який виступає індикатором розширеного відтворення виробництва на основі збільшення обсягу використаних ресурсів. Але безальтернативна «...умова розширеного відтворення — першочергове відшкодування витрачених засобів виробництва, інтегрованих собівартістю отриманої продукції, за рахунок частини валового продукту в тому ж самому обсязі — простому» [3]. Звідси джерелом простого відтворення авансованих ресурсів у процес виробництва виступає собівартість отриманої продукції, розширеного — прибуток, де основною його формою є інтенсифікація виробництва. Тобто собівартість і прибуток відображають обернено пропорційну свою залежність: зниження собівартості призводить до росту прибутку і навпаки — підвищення собівартості продукції скорочує рівень прибутку, що впливає як на ефективність виробництва, так і на відтворення ресурсів у цілому.

Зазначене мотивує збільшення обсягів аграрного виробництва як головний фактор стійкого його розвитку і «...обумовлює перехід до відпрацювання більш ефективних технологічних та управлінських рішень з ціллю отримання максимального кінцевого результату, мінімізуючи затрати матеріальних ресурсів» [4], що залежить не тільки від макроекономічних умов, але й від внутрішньогосподарських факторів. Тому, на нашу думку, основна причина неефективного використання оборотних засобів лежить не стільки у площині впливу зовнішньоекономічних чинників на діяльність сільськогосподарських підприємств, скільки в недоліках діючого господарського механізму їх відтворення. Внаслідок чого необхідне відпрацювання нової концепції відтворення оборотних засобів, що відповідає умовам високоорганізованої роботи в інтенсифікації виробничої діяльності, яка вплине на прискорення кругообігу засобів і стане економічною основою в системі управління аграрних підприємств (рис. 1).

В основі побудови такої концепції (рис. 1) має бути визначення і відпрацювання факторів, які впливають на формування та раціональне використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств шляхом здійснення економіко-управлінських заходів. Підґрунтям є принцип функціонально-вартісного аналізу, який дозволить виявити резерви прискорення обо-

Рис. 1. Фактори побудови концепції відтворення оборотних засобів у системі управління сільськогосподарських підприємств (розробка автора)

роту і оптимізувати потребу в оборотних засобах як в цілому, так і в частині їхнього формування за рахунок власних джерел, використавши послідовність систематизації даних. А саме: розрахунок необхідних обсягів надходжень виробничих запасів, виходячи з потреб процесу виробництва; розробка нормативів та напрямів руху оборотних засобів зі встановленням джерел їхнього фінансування; планування динамічних характеристик, викликаних нерівномірністю виробничої складової у сільському господарстві та періодом отримання коштів від реалізації продукції; забезпечення синхронності кругообігу оборотних засобів за окремими їхніми фазами і стадіями; забезпечення релевантною і достовірною інформацією керівництва на основі обліково-контрольної складової щодо стану, наявності та руху оборотних засобів, авансованих у сфері виробництва й обігу. Останні перебувають між собою у єдності і тісному взаємозв'язку, наведені вартісною категорією, обслуговують єдиний процес відтворення виробництва та забезпечують його безперервну циклічність.

За своїм характерним кругообігом оборотні засоби поєднують матеріальні і фінансові ресурси сільськогосподарського підприємства і тим самим впливають на сферу виробництва та обігу, чим забезпечують основу операційної діяльності. Це передбачає напрям більш спрямованого управлінського впливу на особливості кругообігу оборотних засобів за стадіями їх повного вико-

ристання в аграрному виробництві як своєрідний процес, під дією якого функціонує вся система цих засобів шляхом взаємозв'язку і взаємодії виробничої та обігової сфер з метою досягнення неперервного авансування поточної господарської діяльності. І «...чим швидше відбуватиметься перехід оборотних засобів із однієї сфери в іншу, тим ефективніше вони будуть використовуватись» [5, с. 96]. При цьому швидкість такого переходу буде характеризувати їх величину, тобто той вартісний поріг, який досягнутий в процесі виробничого і фінансового циклу, що визначається тривалістю кругообігу авансованих засобів за часом отримання та реалізації продукції.

Сфера виробництва і сфера обігу практично визначають межі кругообігу оборотних засобів сільськогосподарських підприємств, тим самим завдання їхнього відтворення зводиться до встановлення раціонального використання та оптимального авансування елементними величинами засобів, розміщених у цих сферах, від чого залежить результат операційної діяльності, а відтак, і фінансовий стан господарств. Саме перелив матеріально-грошових ресурсів із однієї сфери в іншу виступає основним мотивом відтворення щодо визначення швидкості використання елементів оборотних засобів, призначених як для споживання виробничим процесом, так і авансування його. Це дозволить забезпечити збалансованість операційної і фінансової діяльності в параметрах поточних потреб товаровиробника, переслідуючи

ціль у підтримці власними джерелами фінансування виробничого циклу.

Останнє можна віднести до одного із головних елементів концепції відтворення оборотних засобів в системі управління сільськогосподарським підприємством, яка спрямована на максимальну результативність операційної діяльності за умови заздалегідь визначеної мети і засобів її досягнення, починаючи від визначення кількісної та вартісної характеристик початку і закінчення виробничого циклу в сільському господарстві, що дає можливість встановити рівень рентабельності виробництва, граничний рівень затратоємності в отриманні одиниці продукції та мінімальний рівень абсолютної і поточної платоспроможності аграрних підприємств.

Таким чином, виходячи з наявності в кругообігу оборотних засобів двох самостійних його сфер — виробництва та обігу, встановлення оптимальної величини між грошовою, виробничою і товарною стадією, як основних чинників відтворювального процесу, відіграє вирішальну роль у забезпеченні безперервного авансування виробничих циклів. Але при визначенні оптимального розміру величин необхідно враховувати головну властивість оборотних засобів — повністю переносити свою вартість на створення продукту. Тому вихідною умовою управління є надання провідного значення формуванню такої величини оборотних засобів в межах стадій кругообігу, від якої буде отримано найбільший ефект від їхнього використання.

Оскільки для виробництва заданого обсягу продукції необхідне визначення потреби в оборотних засобах щодо організації виробничого циклу та встановлення періоду їхнього використання за його фазами, то звідси актуальності набуває поетапність відтворення оборотних засобів в їх управлінні за технологічним ланцюгом використання у виробництві та авансування. Де виникнення ситуації щодо неузгодженості технологічного ланцюга і тим самим порушення кругообігу може спричинити неконтрольоване зростання потреби в оборотних засобах і, як наслідок, призвести до збиткової діяльності сільськогосподарського підприємства. Тобто від визначення періоду руху впливових елементів матеріальних ресурсів на функціонування сфери виробництва та швидкість їх інкасації сферою обігу залежить ефективність використання всієї сукупності оборотних засобів, залучених до виробничого процесу товаровиробника, чим окреслює загальні рамки концепції їхнього відтворення в межах операційної діяльності і тим самим зводить до оптимізаційної величини виробничий та фінансовий цикли товаровиробника.

Скорочення операційного і фінансового циклів у динаміці є своєрідною вершиною концепції

відтворення оборотних засобів, що можна розглядати як позитивну тенденцію: операційний цикл може бути скорочений за рахунок прискорення виробничого процесу і оборотності дебіторської заборгованості; фінансовий — як за рахунок аналогічних факторів, так і за рахунок некритичного сповільнення швидкості обороту кредиторської заборгованості сільськогосподарського підприємства. Це надає передумови прогнозування шляхів і заходів у досягненні поставлених цілей господарської діяльності товаровиробника щодо фіксації та координації матеріально-вартісних показників на тактичному рівні його управління, чим чітко окреслює встановлення періоду обороту оборотних засобів, які складають суттєвий вплив на виробничо-фінансову функцію сільськогосподарських підприємств. А саме: формування складу оборотних засобів зумовлює їх групування за економічними ознаками, функціональним призначенням, роллю у виробництві, принципами організації, джерелами формування, рівнем варіювання розміру і фінансовими особливостями в залежності від ліквідності та відповідного ступеню ризику використання.

Висновки. В умовах ринкової економіки підвищення ефективності поточної діяльності сільгоспвиробників у короткостроковій перспективі визначається методикою відпрацювання і прийняття управлінських рішень, які дозволять визначити необхідний структурний обсяг оборотних засобів при заданих параметрах виробничого процесу шляхом скорочення сукупних витрат з метою забезпечення оптимального періоду операційного циклу і тим самим створити передумови розширеному виробництву. Успішною умовою його досягнення є постійний зв'язок фаз виробництва і обігу із безперервним потоком оборотних засобів, які в процесі свого кругообігу характеризують своє повне використання та авансують новий операційний цикл. При цьому концепція їхнього відтворення на базі принципів функціонально-вартісного аналізу та встановлення оптимальної структури і раціонального використання надає можливість освоїти наявні резерви прискорення оборотності й зменшенні потреби в оборотних засобах, і особливо тієї частини, яка формується за рахунок власних джерел фінансування.

Література

1. Структура потенціалу підприємства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukr.vipreshebnik.ru/upr-potenc/1224-struktura-potentsialu-pidpriemstva.html>.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. — 2-ге вид., допов. і перероблене. — К. : КНЕУ, 2002. — 624 с.
3. Месель-Веселяк В. Я. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2005. — № 6. — С. 16–21.
4. Олійник Т. І. Управління процесом відтворення основних засобів виробництва аграрних підприємств / Т. І. Олійник // Вісник

ДДФА : Економічні науки. — 2010. — № 2 (24). — С. 100–108.

5. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник / С. Ф. Покропивний. — К. : КНЕУ, 2005. — 528 с.

References

1. *Structure potential business*. (2013). Retrieved from <http://ukr.vipreshebnik.ru/upr-potenc/1224-struktura-potentsialu-pidpriemstva.html> (in Ukr.).

2. Andriychuk, V. (2002). *Ekonomika ahrarnykh pidpriemstv*: [Economy of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU (in Ukr.).

3. Mesel'-Veseliak, V. (2005). Pidvyschennia efektyvnosti sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva. [Improving the efficiency of agricultural production], *Ekonomika APK*, 6, 16–21. (in Ukr.).

4. Olijnyk, T. (2010). Upravlinnia protsesom vidtvorennia osnovnykh zasobiv vyrobnytstva ahrarnykh pidpriemstv [Management of reproduction fixed assets agricultural enterprises], *Visnyk DDFA: Ekonomichni nauky*, 2 (24), 100–108.

5. Pokropyvnyj, S. (2005). *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics]. Kyiv: KNEU (in Ukr.).